

Allmän SiS-rapport
2001:2

Dokumentation som verktyg

Att förbättra kvaliteten i arbetet genom att skriva

Av Lars Malmqvist

ISSN 1404-2584

Förord

Statens institutionsstyrelse, SiS, svarar för planering, ledning och drift av institutioner för tvångsvård av missbrukare och de särskilda ungdomshemmen. En viktig uppgift är att följa upp och utveckla vården samt att initiera och stödja forskning inom ungdoms- och missbrukarvård. I ett särskilt anslag avsätts årligen medel för forskning, utveckling och utbildning av personal.

Föreliggande rapport redovisar resultat från utvecklingsprojektet *Skrivandet som verktyg för att förbättra kvaliteten i arbetet*. Projektet bedrevs under år 1997 på Stigbyskolan och Långanässkolan. Rapporten är skriven av psykolog Lars Malmqvist med fil dr Tommy Svensson, Linköpings universitet, som metod- och vetenskaplig handledare. Projektet kom att bestå av två delar, bearbetning av enkäter angående den dokumentation som fanns på de i projektet ingående avdelningarna och en skrivarkurs. Enkäter ifylldes hösten 1996 och senvåren 1998, det vill säga under projektets planeringsfas och efter att själva projektet hade avslutats. Syftet med den första delen var att diskutera dokumentationens roll i behandlingsarbetet och hur det kunde utvecklas. Den andra delen, skrivarkursen, syftade till att träna deltagarna i skrivandet.

De avdelningar som deltog i projektet var sinsemellan mycket olika ifråga om dokumentationen av ungdomarna. På Stigbyskolan hade dokumentationen redan från början en självklar roll medan så inte var fallet på den avdelning på Långanässkolan som ingick. Under projektets gång genomgick dokumentationen på Stigbyskolans avdelning mindre förändringar medan Långanässkolans avdelning vid projektets början däremot inte tyckte att den dokumentation som tillämpades hade något meningsfullt syfte. Under projektets gång förändrades dock synen på dokumentationens roll på Långanässkolan så att den blev en viktig och självklar del i arbetet. Rapporten visar att något så pass enkelt som att skriva om det som sker på institutionen faktiskt kan förbättra kvaliteten på arbetet.

Vera Segraeus
FoU-direktör

Innehållsförteckning

Förord	1
1 Inledning	3
2 Projektets bakgrund och syfte	4
Dokumentationens betydelse	5
Projektets syfte	5
3 Metod och genomförande	6
Projektets start – tankar kring metod och uppläggning	6
Enkäten till deltagarna	7
Språket och eventuella språkförändringar	8
Skrivarkursen	8
4 Resultat	10
Enkätsvaren	10
Stigbyskolans enkätsvar november 1996	10
Stigbyskolans enkätsvar april 1998	12
Långanässkolans enkätsvar februari 1997	12
Långanässkolans enkätsvar maj 1998	14
Jämförelse mellan de två avdelningarna utifrån enkätsvaren	15
5 Skrivarkursen	
Synpunkter från kursledaren efter skrivarkursen	16
Kommentarer till skrivarkursen från deltagarna	17
6 Diskussion	18
Resultatdiskussion	18
Angående skrivarkursen	18
Metodsynpunkter	19
Om förändrings- och utvecklingsarbete	20
Frågor att arbeta vidare med	20
Referenser	21

1 Inledning

På de särskilda ungdomshemmen har metodutvecklingsfrågor kommit att bli allt mer centrala. I fortbildningsarbete med personal har det framstått som mycket viktigt att utveckla verktyg som personalen kan använda i sitt svåra arbete. Att kunna benämna vad man gör i sitt arbete är ett viktigt steg i att öka sin professionalitet. Denna ökade kunskap om vad det är man gör måste ske parallellt med ökad kunskap om ungdomars liv och utveckling. Ett grundläggande verktyg i behandlings- och utredningsarbetet är behandlingsplanen, den ska vara styrmedlet och riktningvisaren för alla inblandade parter. För att kunna konstruera en bra och användbar behandlingsplan behöver vi kunna ta vara på alla de iakttagelser som behandlingspersonalen dagligen och stundligen gör. Olika former av dagböcker och daganteckningar förs på alla institutioner. Sådan doku-mentation är av stor vikt för hur framgångsrikt behandlings- och utredningsarbetet blir. Den dagliga dokumentationen kan ske på många olika sätt, allt efter institutionens tradition och kultur. Skrivandet är beroende av personalens vana, inställning till och tro på sin egen förmåga att skriva och förmedla tankar och iakttagelser. Hur det som skrivs kommer till användning i behandlingsarbetet är av stor betydelse för motivationen till att delta i den dagliga dokumentationen.

Dokumentationsprojektet har haft sitt fokus på att utvidga förmågan att formulera i ord vad man gör och upplever tillsammans med de ungdomar som man arbetar med. Detta är en viktig länk i arbetet med att ytterligare förbättra kvaliteten i behandlingsarbetet på de särskilda ungdomshemmen. Att formulera vad man varit med om, på papper eller på en PC-skärm, kan vara ett led i att göra behandlingsarbetet till en mer medveten och planerad verksamhet. Det kan också bli ett led i en självreflektion.

Dokumentationsprojektet har involverat personal från två särskilda ungdomshem, Långanässkolan i Eksjö och Stigbyskolan på Visingsö.

2 Projektets bakgrund och syfte

Långanässkolan och Stigbyskolan är två särskilda ungdomshem som sedan 1994 drivs av Statens institutionsstyrelse, SiS. Båda behandlingsinstitutioner, som ligger i Småland, har en lång historia som behandlingshem bakom sig. Långanässkolan har 34 platser och tar emot pojkar och flickor i åldrarna 13–20 år. De 34 platserna är uppdelade på 5 avdelningar. Stigbyskolan har 21 platser och tar emot pojkar i åldrarna 16–21 år. Institutionen är uppdelad på två avdelningar. För ungdomarna tillhandahåller institutionerna skolundervisning och olika slags arbets- eller praktikplatser i t ex snickeri- och mekaniska verkstäder. En planerad och strukturerad fritidsverksamhet ingår också i verksamheten. Dessa två behandlingsinstitutioner tillhör dem som under årens lopp benämns ungdomsvårdsskola och §12-hem.

De särskilda ungdomshemmen arbetar inom socialtjänstlagens ansvarsområde. De allra flesta ungdomarna är omhändertagna enligt LVU, lagen om vård av unga.

Målsättningen för SiS är ”... att ge vård av god kvalitet åt alla som behöver det, att erbjuda ett differentierat vårdutbud utifrån individuella vårdbehov med samtidigt beaktande av närhetsprincipen. Verksamheten vid institutionerna ska bygga på en humanistisk människosyn och präglas av respekt för individen och övertygelse om att förändring och utveckling är möjlig. Vidare ska såväl utrednings- som behandlingsverksamheten bedrivas professionellt, det vill säga bygga på kunskap (vetenskap? min anm.) och beprövad erfarenhet” (Korpi, 1996).

SiS ungdomsinstitutioner, de särskilda ungdomshemmen, arbetar med ungdomar med sociala problem, eller ungdomar som uppvisar problem inom flera olika områden, missbruk av alkohol och andra droger, familjerelationer, skolproblem, kriminalitet o s v. Det innebär att personalen har att möta ungdomar som kan ha stora svårigheter att hantera sin "verklighet" och skapa sig en rimlig identitet.

Dokumentationens betydelse

Behandling eller fostran, eller hur vi nu väljer att benämna den verksamhet som bedrivs på de särskilda ungdomshemmen, ska vara anpassad till varje enskild individ och bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Ett av de verktyg som är centralt i detta utrednings- och behandlingsarbete är behandlingsplanen. Den ska fungera som styrmedel och riktningvisare för alla inblandade parter. För att kunna konstruera en bra och användbar behandlingsplan behöver vi kunna ta vara på alla de iakttagelser som behandlingspersonalen dagligen och stundligen gör. På alla institutioner förs någon form av dagböcker, daganteckningar eller journaler i syfte att dokumentera behandlingsarbetets gång. Det är lagstadgat att journal ska föras. Muntligt informationsutbyte sker mellan behandlingsarbetare emellan vid olika slags konferenser och överlämningar. Den skriftliga dokumentationen har ett stort värde eftersom alla inte kan vara med vid alla samtal om ungdomarna.

Utifrån min bakgrund som psykolog och handledare på särskilda ungdomshem var behandlingsplaner och "råmaterialet" till dessa, dvs skriven och muntlig dokumentation, ett ständigt återkommande samtalsämne och ett bekymmer. Behandlingsplanen ska fungera som karta eller "körschema" för den enskilde ungdomens tid på institutionen. För att det ska fungera behöver behandlingsplanen vara ett aktivt verktyg, något som används dagligdags och förstås av alla inblandade parter. Det finns exempel på behandlingsplaner som endast tas fram vid högtidliga tillfällen när uppdragsgivaren är på besök. Ibland är behandlingsplanen inte till någon praktisk hjälp i det dagliga arbetet

eftersom formuleringarna i den inte är möjliga att översätta eller konkretisera i handlingar och behandlingsåtgärder. Praktiskt användbara behandlingsplaner förutsätter daglig dokumentation där all behandlingspersonal deltar. Behandlingsplanen skall vara så författad att den kan vara ett praktiskt användbart verktyg för behandlaren.

Den skriftliga dokumentationen och dess kvalitet är av avgörande betydelse för hur framgångsrikt behandlingsarbetet blir. Dagboksskrivandet, den skriftliga dokumentationen, kan se ut på många olika sätt, allt efter respektive institutions eller avdelnings tradition eller kultur. Omfattningen och användbarheten av den skriftliga dokumentationen är beroende av personalens vana, inställning till och tro på sin egen förmåga att skriva och förmedla vad man varit med om och sett.

Att i ord formulera vad man varit med om, antingen det sker på PC-skärm eller på papper, kan vara ett led i att göra behandlingsarbetet till en mer medveten och planerad verksamhet, det kan också bli ett led i en självreflektion för behandlaren. För att dokumentationen ska bli meningsfull för den som dokumenterar måste denne veta att det som dokumenteras tas till vara och används till det som det sagts att det ska användas till. Dokumentationen bör ingå som en del i ett strukturerat behandlingsarbete.

Vid litteratursökning i nationella och internationella databaser på bl a sökorden dagbok/diary, dokumentation/social documentation, socialt arbete/social work blev utfallet påfallande magert. Några artiklar och studier fanns dock. Bernler & Jonsson (1993) har i en studie undersökt socialakten och dess funktion i det sociala arbetet. I en artikel av Cullen (1985) presenteras dagboken som ett verktyg för reflektion. Det hävdas i denna artikel att dagboken fogar samman vad som finns utanför och inne i betraktaren på ett meningsfullt sätt. Inom omvårdnadsforskning fanns några titlar som tangerade området, dock inte tillräckligt för att tas med här.

Projektets syfte

Syftet med projektet var att utveckla dokumentationen på de två avdelningar som varit med. På avdelningarna har det sedan tidigare funnits en praxis för dokumentation. Ambitionen i projektet har inte varit att komma med en ny modell, utan att arbeta utifrån rådande praxis och eventuellt utveckla den vidare.

3 Metod och genomförande

Projektet startade i november 1996, efter en längre tids förberedelsearbete där de två deltagande institutionerna ingick tillsammans med personal från IBS, Institutionen för beteendevetenskap och socialt arbete, vid Hälsohögskolan i Jönköping. Projektet planerades att löpa över två år, till och med november 1998. I januari 1998 fick vi emellertid avslag för vår ansökan om medel för det andra året. Projektet har därmed inte kunnat slutföras på det sätt som planerat. Denna rapport är en beskrivning av det arbete som vi hann utföra.

I början av projektet, december 1996 och februari 1997, fick all personal på de berörda avdelningarna enskilt besvara ett antal enkätfrågor angående dokumentation, synen på sin yrkesroll, synen på eleverna m m. Samma enkät besvarades av personalen i projektets avslutningsskede i april–maj 1998.

Personalen på avdelningarna deltog i en skrivarkurs i februari 1997. Tanken var att personalen skulle få ökad tillgång till sitt skrivna språk, övning i att formulera sina intryck och tankar i en strukturerad form. Skrivarkursen leddes av författaren Ragnar Järhult, som lett liknande kurser under flera år.

Som projektledare har jag under projektets gång haft en dialog om dokumentationen på avdelningarna med de avdelningsansvariga och med behandlingspersonalen. Återkommande besök har gjorts på respektive avdelning där samtal har förts utifrån aktuell dokumentation för elever på avdelningen. Frågor som vi ofta tagit upp är: Hur ser dokumentationen ut? Hur omfattande är den? Fokuserar dokumentationen på det som bedömts viktigt i behandlingsplanen? Ser vi bara elevens brister i dokumentationen eller beskrivs elevens tillgångar också? Är formen för vår dokumentation ändamålsenlig, eller behöver den modifieras?

Ett tema som ofta återkommit vid dessa samtal med behandlingspersonalen är: Hur ska vi få tid till att skriva? När ska vi göra det? Det blir ofta ett val mellan att vara med eleverna eller att skriva. Ibland har svaret blivit att det är en fråga om prioriteringar. Avdelningsledningarna har sett det i första hand som ett prioriteringsbekymmer. Ett sätt har varit att skapa någon slags rutin, ett tillfälle på dagen då man gör anteckningar.

Projektets start – tankar kring metod och uppläggning

Den gemensamma planeringen och förarbetet till projektet var en viktig process för projektets genomförande. Personal från de två institutionerna deltog i en grupp som under en längre tid diskuterade fortsatta fortbildnings- och metodutvecklingsfrågor. Flera möjliga projektidéer diskuterades. Slutligen blev Dokumentationsprojektet det som vi enades om och formulerade en projektansökan för till SiS. Processen fungerade som ett viktigt motivationsarbete.

Projektet hade som förutsättning att utgå från där respektive avdelning befann sig vad gällde den dagliga dokumentationen av behandlingsarbetet de bedriver. De två avdelningarna hade rutiner och system för dokumentationen som såg, och ser fortfarande mycket olika ut. Avdelningen på Stigbyskolan hade ett grundligt organiserat system för sin dokumentation, något som de själva tidigare skrivit om och förevisat i olika sammanhang. Systemet innehåller ett stort antal verktyg som de kallar sitt behandlingsadministrativa system. Det har funnits några år, men har hela tiden genomgått stegvisa förändringar. Även under projektets gång har diskussioner förts mellan avdelningsansvariga och projektledare som lett till detaljförändringar i

behandlingsadministrationen. Avdelningspersonalen har haft ett tydligt system för dokumentation. En del kritiska synpunkter har kommit fram på detaljer i systemet som ibland har uppfattats som betungande. Dokumentationen som sådan har inte ifrågasatts vid något tillfälle.

Avdelningen på Långanässkolan hade ett mindre systematiskt utvecklad dokumentation. Där fanns inte någon klart uttalad eller beskriven gång vad gäller dokumentationsarbetet. Detta gavs uttryck för vid mitt första möte med gruppen då de skulle besvara enkäten första gången. Det fanns ett tydligt missnöje över hur det som de skrev dagligen om elevernas vardag togs tillvara, det ifrågasattes om det överhuvudtaget lästes av någon och vad det nyttade till att de skrev.

Här uppstod en skillnad mellan de två i projektet ingående avdelningarna. Avdelningschefen för en av avdelningarna på Stigbyskolan, ingick i hela förberedelsearbetet, medan den andra inte gjorde det.

Stigbyskolans avdelning var förberedd. Ryktet om projektet hade nått avdelningen på ett tidigt stadium, avdelningschefen hade deltagit i förberedelsearbetet och projektet var väl förankrat.

De personer som deltog i förberedelsearbetet från Långanässkolan blev senare inte direkt inblandade i projektets genomförande. Just i projektstarten fick den från början utsedda avdelningen, som hade haft en första information om projektet, utgå på grund av omorganisationer. En annan avdelning blev mycket hastigt utsedd att ingå istället. Det blev en mycket överrumplande start, där personalen på avdelningen fick påbörja sin skrivarkurs innan de fått en första introduktion i projektet som helhet. Ledningen för denna avdelning hade inte ingått i projektgruppen. Detta satte sina spår projektet igenom. Kunde något gjorts annorlunda under de omständigheter som blev rådande?

Enkäten till deltagarna

Enkäten innehöll fyra frågeområden som vi var intresserade av att belysa och få synpunkter på. Dessa var *Dokumentation*, *Samtal och diskussioner i arbetslaget*, *Eleverna* och *Min yrkesroll*. Vi önskade få en bild av hur var och en i personalen funderade och skrev när det gällde dessa områden. Genom att samma enkät besvarades med en längre tids mellanrum kunde vi dels se om individerna i gruppen ändrade uppfattning i några avseenden, dels om formen på skrivandet förändrats under projekttiden.

När vi valde de fyra frågeområdena var vi nyfikna på följande:

1. *Dokumentationen*. Vi ville ha reda på hur de såg på de rutiner på avdelningen för att skriva ner dagliga observationer och händelser angående eleverna. Vilka slags dokument, datafiler eller annat har du att skriva i? När och hur ofta gör du det? Vad uppfattar du som syftet med dokumentationen? Värdet av denna dokumentation, vad tjänar den till – enligt ditt sätt att se?
2. *Samtal och diskussioner i arbetslaget*. Vi var nyfikna på hur personal såg på hur de i arbetslaget och på avdelningen samtalar om det dagliga arbetet med eleverna. Har ni många diskussioner, intensiva? Tycker ni ofta olika? Om så är fallet vad gör ni då? Är samtalen i arbetsgruppen en viktig del av ert arbete?

3. *Eleverna*. Vi ville få en uppfattning om på vilket sätt personalen tänker om och beskriver de elever de arbetar med, och hur de tänker kring elevernas problem. Ser du eleverna som sjuka eller betraktar du dem vara i avsaknad av uppfostran? Tycker du synd om dem? Kan du ofta se att eleverna har utvecklingsmöjligheter? Skiljer du på sådana som du tror kan ha dålig prognos och sådana som det kan gå bra för?

4. *Min yrkesroll*. Vi ville få en beskrivning av hur personalen såg på sin roll som behandlare på ett särskilt ungdomshem. Hur ser du på dig själv, i första hand som fångvaktare, terapeut, förälder eller som något helt annat? Uppfattar du dig som en viktig person för eleverna? Får du uppskattning för ditt arbete, från elever eller kollegor? Tycker du att du har de kunskaper och de färdigheter du behöver för att kunna göra ett bra jobb? Tillhandahåller institutionen tillräckliga resurser för att ni ska kunna göra ett bra arbete? Är lagar och förordningar som finns för verksamheten till er hjälp eller till "stjälp"?

Språket och eventuella språkförändringar

En tanke som funnits med under hela projektiden är om vi skulle kunna skönja någon förändring i språket och skrivandet vad gäller ordrikedom och "lätthet" i skrivandet. Att få tillgång till flera ord och kunna beskriva mer utförligt vad man registrerat som behandlare, skulle kunna vara en följd av projektet. Saker, personer och skeenden blir så som vi beskriver dem. Det är en utgångspunkt för mig i projektet. En ambition var att försöka observera och beskriva elevernas tillgångar, plussidor, i den dagliga dokumentationen. Min erfarenhet sa mig att de flesta elevakter och andra typer av dokumentation på särskilda ungdomshem var mycket av en uppräkningslista av elevens brister, tillkortakommanden och problem. Det skulle kunna vara bra att i dokumentationen av respektive ungdom även ha med dennes positiva sidor och kanske ha dem också som utgångspunkt för behandlingsarbetet. Det är lättare att bygga vidare på det som fungerar. Att medvetet fokusera mera på möjligheterna än på begränsningarna och problemen, kräver ett medvetet aktivt arbete från alla inblandade. Att vara koncentrerad på problem och bekymmer har en lång och självklar tradition i allt behandlingsarbete. Det är ett stort arbete att ändra detta perspektiv.

Skrivarkursen

Som ledare för denna del av projektet hade författaren Ragnar Järhult anlitats. Han har sedan flera år tillbaka lett skrivarkurser. Kurserna har drivits i annan form än den vi nu genomfört, som sommarkurser på folkhögskolor och via studieförbund. Kurserna skiljer sig främst genom att de tidigare kurserna byggts på att deltagarna anmält sig själva och att de haft ett stort intresse att skriva och ofta haft texter liggande i byrålådan. Detta var en kurs där deltagarna var mer eller mindre beordrade att delta. En annan skillnad mot ordinära skrivarkurser var andelen manliga deltagare. De skrivarkurser han tidigare lett hade dominerats av kvinnliga deltagare.

Ett avvägande som vi hade att göra var om de texter som kursen skulle behandla skulle ha anknytning till behandlingsarbetet. Efter olika överväganden kom vi fram till att kursen skulle behandla mer allmänna ämnen, mer likt det arbetsmaterial som används på andra skrivarkurser. En av orsakerna var att kursledaren inte hade någon erfarenhet av behandlingsarbete.

Storleken på studiegrupperna var en annan aspekt som vi hade att ta ställning till. Arbetet i en skrivarkurs bygger på att ta del av varandras texter, att läsa upp sina egna alster inför de övriga i gruppen. Det förutsätter en viss trygghet i gruppen, att det finns

en kontinuitet vad gäller deltagare i grupperna och att antalet medlemmar i gruppen är lagom stort. Med få deltagare försvinner dynamiken eftersom synpunkterna på vad man skrivit blir få medan i för stora grupper blir osäkerheten för stor. En lagom storlek på gruppen bedömdes vara 8–10 personer. De båda avdelningarna delades in i två grupper vardera i skrivarkursen. Sammanlagt fyra grupper har alltså varit igång.

I skrivarkurserna har det handlat om att prova på och öva sig i att skriva mer eller mindre fria texter, att läsa upp de skrivna texterna inför sina arbetskamrater och kursledaren och få synpunkter och positiv och negativ kritik.

4 Resultat

Enkätsvaren

Enkäten till deltagarna i projektet besvarades vid två tillfällen. För gruppen i Stigbyskolan var svarstillfällena november 1996 och april 1998, för Långanässkolan februari 1997 och maj 1998. Antalet svarande på enkäten varierade stort vid de två svars-tillfällena. I Stigbygruppen svarade 21 vid första tillfället, 10 vid det andra. Anledningen vet jag inte men antalet deltagare vid de två onsdagsmöten jag var med varierade mycket. Vid första tillfället, som var introduktionsmötet för projektet fanns flera praktikanter med.

Stigbyskolans enkät svar november 1996 (21 svar)

Fråga 1. Avdelningens rutiner för den dagliga dokumentationen

Vid första enkätomgången angavs genomgående ett klart syfte med den dokumentation som praktiserades på avdelningen. Många svar innehöll beskrivningar av de olika delar som dokumentationskedjan innehåller och namnen på de verktyg som används nämndes. Avdelningen har sedan tidigare en dokumenterad Behandlingsadministration som finns i tryck från Stigbyskolan. En majoritet av svaren ger intryck av att det rådande dokumentationssättet är väl förankrat i arbetsgruppen. Några svar gav uttryck för att dokumentationen blir för tidskrävande, svårt att finna tid då man i lugn och ro kan sätta sig och skriva. En kommentar var: "Jag tycker att systemet fungerar bra men ibland blir jag frustrerad när vi skriver obs-schema. Om det är på grund av tidsbrist eller att frågorna överlappar varandra, eller att man är trött på frågorna är jag osäker på".

I denna arbetsgrupp genomförs med jämna mellanrum en konferens för all personal som har med eleven att göra, där elevens aktuella situation beskrivs. Konferensen föregås av att varje arbetslag, bestående av 4 personer, sammanställer sin lägesbeskrivning av eleven. En mer kritisk röst framhöll: "Dokumentationen tenderar att bli fragmentarisk. Vi försöker täcka in allt. För mycket av aktiviteter och för lite av beteendeariktad dokumentation. Risken är stor att enstaka bilder blir dominerande och fastlåsende".

De genomgående ordrika svaren varierar mycket. Vanligast är svar som beskriver faktiska förhållanden. Några (5) ger kritiska synpunkter på avdelningens omfattande dokumentationssystem. "För mycket känns det som många gånger, hinner inte med, t ex BK-papperen är på smärtgränsen ... svårt att sätta ord så alla förstår vad man menar". "Svårt att få tiden att räcka till, det blir lätt att man bara noterar negativa avsteg". Den allmänna uppfattningen blir att dokumentationen har ett klart värde, man är klar över varför man skriver och vad det ska användas till, men det kan bli för mycket av det hela, det kan uppfattas som betungande.

Fråga 2: Samtal och diskussioner i arbetslaget

"Arbetslaget genomsyras av en anda att man inte kan röra sig med absoluta sanningar." Många enkät svar ger en bild av att diskussioner förekommer ganska ofta, och oftast gäller det eleverna, deras beteende och planeringen av den dagliga verksamheten. Diskussionerna leder för det mesta till att arbetslaget enas exempelvis om ett sätt att bemöta en elev. Någon refererar konflikter av mer allvarligt slag som lett till splittring i arbetsgruppen. Diskussioner i samband med ifyllandet av "observationsscheman" nämns av flera av de svarande. "Om vi har olika uppfattning så brukar vi under diskussionen kunna ena oss om en skrivning." "Diskussioner förekommer alltid för att bekräfta vad

var och en tycker och tänker. Jag upplever att vi har en öppen inställning och respekt för varandra. Vi försöker att stötta varandra." Några mer kritiska synpunkter fanns också: "De intensiva diskussioner som äger rum, sker oftast utifrån det redan inträffade. En mera långsiktig diskussion kring stora verksamhetsfrågor kunde utvecklas mera". Diskussionerna riskerar enligt en annan röst att ibland präglas av " ... konsensusideologi blandat med hemmablindhet – samtalspartners söks inom det egna kollektivet". "Inom arbetslaget uppstå ibland oenigheter som kan se olösliga ut, men som kan lösas inom en större grupp, t ex på en personalsammankomst." Sammanfattningsvis ger svaren en bild av ett bra diskussionsklimat i arbetslagen.

Fråga 3. Synen på eleverna

Frågan gällde här hur personalen ser på de elever som de arbetar med, och hur de ser på elevernas utvecklingsmöjligheter. "... man måste lära känna elevernas bakgrund och efterhand få fram deras kvalifikationer, och utveckla dessa på bästa möjliga sätt", är ett av svaren. Många av de svarande undviker att kalla eleverna 'sjuka', de väljer i stället att se på eleverna som offer för olyckliga omständigheter, bristande uppfostran och brister i uppväxtmiljön. "... Kan inte betrakta pojkar som sjuka däremot som oslipade diamanter ..." eller "Brist i uppfostran och miljön kan göra att eleven uppfattas som elak." "Elevens avsaknad av 'uppfostran' styr mitt tänkande när det gäller behandlingsarbetet."

När det gäller att se utvecklingsmöjligheter hos eleverna ges många olika exempel på detta i enkätsvaren. "Förutsättningen för att en människa skall kunna förändra sitt beteende är att man har ett hopp om och en önskan om något bättre än idag, (mål och motivation)." "Visst finns det en och annan elev som jag ser som 'sjuk' men inte så att det inte går att göra något åt dem. Jag ser det som att det handlar om olika behandlingstider för var och en." "... Varje individ har möjligheter. På olika sociala och yttre påverkan har det gått snett för våra elever." En något mera pessimistisk bild ger svaret "Det märks rätt tidigt vilka som hamnar inom kriminalvården, de 'går inte att rädda'".

Fråga 4. Min yrkesroll

Mycket varierande svar gavs, delvis beroende på att de svarande har formellt olika arbetsuppgifter på sin arbetsplats. En typ av svar som förekommer i olika variationer handlar om att behandlingsassistenter uppfattar sin roll som behandlare ofta som "surrogat faderskap". Ett annat svar lyder: "Min roll som behandlare är att få ett förhållande till eleven som bygger på tillit och respekt, och sedan försöka påverka elevens problematik med det förtroende som vi byggt upp för varandra som ett verktyg".

Några anger att man får mer uppskattning av eleverna än av arbetsledare och chefer. Andra säger att det är mycket sällan man får uppskattning från eleverna. Angående uppskattande kommentarer från institutionsledning säger en svarande: "Numera händer det faktiskt att de kommer och säger att vi jobbar rätt och bra". Arbetet på en avdelning som denna blir man aldrig fullärd i, konstaterar många. "Sunt bondförnuft" är viktigt att ha, men det räcker inte. Det finns ett ständigt behov att lära sig mera. Institutionen tillhandahåller fortbildning på ett bra sätt, anser många. Vad gäller tillhandahållande av resurser för behandlingsarbetets genomförande tycks den allmänna meningen vara att resurstillgången är god. Det flera pekar på är behovet av vikarier när arbete skall utföras utanför institutionen. "Som det nu är jobbar vi ofta underbemannade när man gör en resa, vilket gör att man drar sig för att åka och åker man har man inte hela skallen med sig utan man tänker på de andra och hoppas att allt går bra."

Stigbyskolans enkätsvar april 1998 (10 svar)

En förändring som inträffat på avdelningen är att man nu använder det datoriserade KIA-programmet i sin dokumentation. I KIA finns utrymme för minnesanteckningar där varje behandlingsassistent kan skriva sina noteringar. Från minnesanteckningarna förs sedan text över till respektive elevs journal. Denna förändring av dokumentationsrutinerna nämns i många av enkätsvaren. Fortfarande har man en anteckningsbok för att göra direktnoteringar i. Få av de svarande nämner nu svårigheter att få tid till skrivande. "Tid för skrivande kan variera lite beroende på hur det är på avdelningen, men det går oftast att ordna tid." "Någon i arbetslaget kan sätta sig i lugn och ro, men jag kan uppleva en konflikt mellan att sitta framför datorn eller tillbringa tid med pojkarna." En kommentar angående KIA-systemet: "... när vi nu skriver i minnesanteckningar förs det över till journalanteckningar. Därmed försvinner minnesanteckningarna, något som gör att personliga åsikter och reflektioner försvinner. Det har en hämmande effekt i alla fall på mig". "Vi befinner oss i en process där ambitionen är att journalskrivandet i hög grad relateras till elevens problembild och i BK-protokollet upptagna behandlingsåtgärder."

Som sammanfattning kan sägas att svaren på enkäten ger en bild av att den dagliga dokumentationen på avdelningen anses ha en viktig funktion att fylla. Ingen ifrågasätter dess värde och den har en given och viktig plats i behandlingsarbetet. Just nu är man på väg att börja använda KIA-programmet och till mycket övervägande del kommenteras detta positivt.

Denna arbetsgrupp har under projektiden genomgått en fortbildning. I fortbildningen ingick en fördjupningsuppgift, och några arbeten hade beröring med dokumentationsprojektet. Detta har inneburit att samtal och funderingar har förts i många sammanhang i denna arbetsgrupp.

Vad gäller svaren på frågorna 2–4 är det ingen noterbar skillnad i förhållande till svaren i november 1996. Några svarande kommenterar att de nu avslutat sin fortbildning, vilket givit dem 20 högskolepoäng och att det nu gäller att inte stanna upp i utvecklingen utan fortsätta med fortbildningar av olika slag. En positiv bild av institutionens inställning till fortbildning ges: "I de flesta situationer på skolan har jag de kunskaper och färdigheter som behövs, och skulle jag visa intresse för att skaffa mig nya verktyg får jag stöd".

Långanässkolans enkätsvar februari 1997 (9 svar)

Fråga 1. Om dokumentationen

I denna arbetsgrupp gavs en entydig beskrivning av de två ställen man har att föra den dagliga dokumentationen på. Det fanns två varianter av daglig dokumentation på avdelningen, "dagens eko" för skolpersonalen och "fylleripärmen" för avdelningspersonalen. Var man för sin dokumentation är beroende på var man arbetar med eleverna, i skolan eller på avdelningen. Den muntliga dokumentationen ses som överordnad den skriftliga. Svaren från arbetsgruppen är genomgående kritiska till den skriftliga dokumentationen. "Anteckningarna används inte till någonting!" "Motivationen till att skriva sjunker då man inte ser att det skrivna används till något". "Bra att dokumentera varje dag, problemet är hur vi använder dessa anteckningar. Ibland kan de vara summariska, kanske för att intresset för dem minskar." "Vad används anteckningarna till?"

Ett antal av de svarande tar upp frågor om vad anteckningarna ska användas till. Det måste finnas något mål och syfte med antecknandet. "Det måste finnas ett mål och klara förutsättningar för hur och när och vad det ska användas till." "Vem ska göra vad, när

det gäller dokumentationen?" "Oklart om dokumentationen har något egenvärde som dokument. En överlämning vilket idag är den primära funktionen kan lika väl ske muntligt". En annan reflektion var: "Vi behöver bli klara över formerna först, sedan kan vi utveckla innehållet. Instrumenten finns men används dåligt. Därför sjunker motivationen och innehållet blir inte så bra som det skulle kunna vara." En annan skrev: "Om våra rutiner tycker jag ej. Det måste finnas ett mål och klara förutsättningar för hur och när och vad det ska användas till". Många av svaren speglade irritation över att det som dagligen skrevs inte kom till någon användning, och att det behövdes en diskussion om och genomgång av hur skrivandet skulle administreras och genomföras. Ingen av de svarande beskrev sig vara belåten med det sätt som dokumentationen på avdelningen nu bedrevs. Efter det att enkäterna hade fyllts i fördes en intensiv diskussion angående dokumentationen på avdelningen.

Fråga 2. Samtal och diskussioner i arbetslaget

Flera svarar att de har intensiva diskussioner i sina arbetsgrupper, och att de diskuterar ofta. De försöker att uppnå någon slags enighet för att kunna agera inför eleverna. "Viktigt för avdelningspersonalen att ha en enig åsikt inför eleverna." Genomgående beskrivs meningsutbytena i diskussionerna som något positivt. "... oftast mycket givande och konstruktiva diskussioner." "Våra helträffar där vi diskuterar elever, oss själva och hur vi löser olika problem. Det vore konstigt om alla tyckte precis lika, då vore många av oss helt överflödiga." Ett annat svar var: "... rätt sällan har vi delade meningar, men har vi det kommer de oftast fram på avdelningskonferensen på onsdagen då vi försöker enas". Förfarandet beskrivs också: "De frågor diskussionen gäller bordläggs ofta och återkommer vid konferensen en vecka senare".

Fråga 3. Synen på eleverna

Att se eleverna som sjuka värjer sig flera av de svarande emot. Det är inte ett begrepp som man använder sig av i sitt arbete. Alla som har besvarat frågan ser utvecklingsmöjligheter hos eleverna, till exempel: "Givetvis tror jag på utvecklingsmöjligheter, annars skulle jag säga upp mig". "Alla kan bli bättre och det är vår uppgift att guida dem så långt som möjligt på denna resa." Andra svar på denna fråga "... betraktar inte eleverna som sjuka i allmänhet, utan som vilna och vildvuxna" och "... i vissa fall har eleverna sjukdomar såsom Tourette's syndrom, men i de flesta fall handlar det om tidiga störningar som härstammar från familjeförhållanden, miljö m m." Genomgående ger alla uttryck för en positiv utvecklingssyn i sina svar: "Man hittar alltid något att bygga vidare på". "Alla elever har utvecklingsmöjligheter, men i olika utsträckning." "Individen har alltid utvecklingsmöjligheter men då på sina egna villkor."

Fråga 4. Min yrkesroll

Genomgående är det en mycket positiv anda i svaren. Någon skriver: "Känner mig mycket uppskattad och mitt arbete är roligt, stimulerande och växlande". Många beskriver att de får uppskattning både av kollegor och av elever. I stort sett alla svarar att institutionen tillhandahåller de resurser de anser sig behöva. Någon efterfrågar handledning. I några svar framhålls den fortbildning som institutionen ger samtliga anställda som mycket viktig: "Kunskap kan man aldrig få för mycket av" eller "Jag utvecklas hela tiden". Angående vad deras uppgift i behandlingsarbetet består av finns en rad beskrivningar: "att vara lärare, förebild och behandlare", "att fostra barnen och lära dem rätt och fel, mycket motivationsarbete" och "utöver traditionella pedagogiska uppgifter skall jag bidra till en social fostran och vara ett gott vuxenföredöme".

Långanässkolans enkätsvar maj 1998 (10 svar)

Fråga 1. Om dokumentationen

En slående skillnad mellan enkätsvaren februari 1997 och maj 1998 är att ingen vid det senare svarstillfället skriver att de inte vet vad daganteckningarna används till. Nu skriver många att dokumentationsrutinerna fungerar bra. "Rutinerna fungerar bra, alla sköter det och det läses." "De rutiner vi har är mycket bra, en pärm för varje elev. En personal har ansvar för att det som är viktigt förs in dagligen, både dag- och kvällstid." Här kommenteras en nyhet som inträtt under projektets gång. För att organisera det som skrevs på avdelningen sorterades materialet i en pärm för varje elev under olika rubriker. Detta kan ha varit en bidragande orsak till att materialet har kommit rätt och blivit mer överblickbart och användbart.

Under projekttiden, mars 1997, gjorde avdelningsansvariga och projektledaren en översyn över de verktyg som användes på avdelningen för dokumentation. Frågor vi ställde oss var: Vilka verktyg använder vi? Hur används de, av vem och i vilket sammanhang?

"Dokumentationssystemet har utvecklats och personalen beskriver nu mer direkt och fylligare vad som hänt." "Vi har blivit medvetna om behovet av utveckling som t ex att de dagliga skrivierna är kopplade till åtgärderna." En kritisk kommentar angående det som skrivs på avdelningen: "Ganska blommiga, kunde vara mer relaterade till åtgärdsprogrammet". En annan kommentar: "Dokumentationen fungerar bra, det enda är att tiden ibland ej räcker till för inläsning". Dokumentationens betydelse poängteras både som informationskälla för den som går på sitt arbetspass och som den röda tråden för en elevs behandling under tiden på avdelningen.

En annan svårighet som diskuterats på avdelningen är användandet av interna begrepp, det vill säga begrepp som enskilda personer eller arbetslag är väl införstådda i, men som andra kan stå frågande inför. Detta kan vålla tolkningssvårigheter. Detta kommenteras av några. "Dock kan språket bli något färgat beroende på vem som håller i pennan. Interna uttryck kan också vara svårtolkade." "Använder inte längre så många egna begrepp som kan vara svårtolkade för utomstående."

Avdelningen står inför att börja använda KIA-programmet i sin dokumentation. "Framtida datoranvändning medger troligtvis nerkortade och mer adekvata uppgifter om ungen direkt av den som var med vid händelsen." "Systemet KIA kommer att utvecklas och behandlingsassistenterna kommer från och med hösten att skriva direkt i minnesanteckningarna på datorn." "Att få en bättre juridisk standard har garanterats genom införandet av KIA, där man får vara nog med måstena."

Dokumentationen på avdelningen ger av enkätsvaren att döma ett intryck av att vara mer välorganiserat och mer tillfredsställande för personalen. Man har funnit sitt system med pärmar för varje elev och för också en daglig dokumentation i skolan och på avdelningen. Denna dagliga dokumentation förs sedan samman i akten/datorn. "Personalen skriver ner i stort sett direkt efter ett arbetspass, eller som jag direkt efter en uppkommen situation. Detta summeras senare och skrivs i akten/datorn". Vad gäller svaren på frågorna 2–4 innehåller de i den andra svarsomgången inga stora skillnader gentemot de svar som avgavs i februari 1997. Institutionens fortbildning av personalen uppskattas och nämns av flera svarande. "Min arbetsgivare gör vad som ankommer honom vad gäller fortbildning". Flera svar angående arbetet finns även denna gång: "Arbetet är utvecklande och innebär lärande hela tiden där man får bra respons för vad man gör". "Uppskattningen vi får är bra. Man blir aldrig fullärd. Vi skapar de resurser vi behöver".

Jämförelse mellan de två avdelningarna utifrån enkätsvaren

En noterbar skillnad mellan de två avdelningarna går att utläsa från de avgivna enkätsvaren är den allmänna inställningen till den dagliga dokumentationen hos behandlingspersonalen vid den första enkätomgången. Stigbygruppen beskrev dokumentationen som viktig och självklar, om än arbetsbetungande ibland. Gruppen på Långanässkolan var ifrågasättande till hur den dagliga dokumentationen användes. En uppfattning framfördes att det man skrev bara blev liggande till ingen nytta.

Svaren på enkätomgång två tyder på att en förändring skett angående meningsfullheten i att delta i skrivandet på avdelningen. Ingen ifrågasätter längre dokumentationen, snarare skriver man att den fungerar bra och att den både läses och skrivs väl. Avdelningen har nu en form för hur det skrivna samlas och kommer till användning, och detta tycks alla vara nöjda med. Vad gäller svaren på de övriga frågorna framgår inga märkbara skillnader mellan de två grupperna.

5 Skrivarkursen

Synpunkter från kursledaren efter skrivarkursen

Efter genomförd skrivarkurs sammanträffade projektledaren med kursledaren. Vi hade ett samtal om kursens genomförande och diskuterade möjliga resultat av en insats av detta slag i en personalgrupp på en behandlingsinstitution. Projektledaren förde anteckningar under samtalet.

Allmänna synpunkter från kursledaren Ragnar Järhult

Att läsa texter inför sina arbetskamrater är inte lätt. Det kan i många fall vara mycket laddat. Men alla gjorde det, någon gång under ganska stor press. Gruppen kunde visa hänsyn till en kollega som tyckte att det var svårt. Enligt Järhult fanns vissa brister vid texternas distribution. Han behövde dem i god tid för att hinna läsa igenom och förbereda sig. Även kursdeltagarna skulle ha sina kollegors texter i tid för att hinna läsa igenom till nästa kurstillfälle.

Det var en stor spännvidd i grupperna med avseende på vanan att läsa litteratur och att skriva texter. Att arbeta via PC var en hjälp för en del, men ett hinder för andra. I ett tidigt skede av kursen poängterade Järhult att det inte var någon grammatikkurs, vilket avdramatiserade kursen en del. Under de diskussioner som uppstod diskuterades bl a objektivt och subjektivt skrivande, myndighetskrivande, vad man kan, bör och får skriva in i akter/journaler, formellt skrivande som kan riskera att nyanser går förlorade.

Enligt Järhult träffades deltagarna i skrivarkursen för få gånger, varje grupp 4 gånger. Kursen bör vid ett annat tillfälle utvidgas till 6–7 gånger sammanlagt. Då kan man ta bättre tillvara den process som kommer igång i grupperna. De övningar som genomfördes hade ingen direkt anknytning till behandlingsarbetet.

En grupp på Långanässkolan hade jämn könsfördelningen bland kursdeltagarna. Den andra gruppen från Långanässkolan och båda Stigbygrupperna var starkt manligt dominerade. Detta var en ovanlig situation för Järhult. Skrivarkurserna blev "grabbiga" till sin karaktär både i fråga om samtalston och samtalsämnen. På Långanässkolan fanns en osäkerhet om deltagandet i skrivarkursen, var det frivilligt eller beordrat. Kursen låg så att en del av personalen hade sin lediga dag när kursen gick. Villkoren var att man fick byta tid mot tid. Några valde bort skrivarkursen. Enligt kursledaren var denna oklarhet påtaglig i kursen. Endast få deltagare kom, många var inte på plats i tid. De var ibland dåligt förberedda och inte speciellt motiverade. Han tyckte sig märka att det fanns en trygghet deltagarna emellan.

I grupperna på Stigbyskolan var deltagandet mer aktivt. Det hände att kursdeltagarna ringde kursledaren och frågade om saker som var oklara. Deltagarna var väl förberedda, och gav kursledaren ett gott mottagande. "Det var god termik i Stigbygruppen, uppvindar som det var lätt att utnyttja", enligt Järhult. Många kände stor rädsla inför skrivandet, men de lämnade ändå ifrån sig alster, vilket släppte lite på hämningarna. De av deltagarna som hade minst vana av att läsa och skriva var de som drog mest nytta av kursen, tror Järhult. Antalet texter som lämnades in ökade under kursens gång. Ibland kunde det uppfattas som om texterna blev skrivna "med vänster hand", pliktskyldigast under resan till jobbet.

Kommentarer till skrivarkursen från deltagarna

Projektledaren var på plats på Stigbyskolan och delade ut en enkät med två öppna frågor om synpunkter på skrivarkursen. Samma enkät distribuerades till gruppen på Långanässkolan, men projektledaren var tyvärr förhindrad från att närvara. Den som är ansvarig för enkäten bör närvara både för att höja svarsfrekvensen och kunna svara på frågor om oklarheter.

5 svar finns från Långanässkolan. Ganska genomgående var "en i och för sig intressant och givande kurs, men sedan kom synpunkter om att kursen var för lite inriktad på det skrivande som man har att utföra i sitt arbete. "Plockade fram oanade talanger såväl hos studiekamrater som hos mig själv." "En bra kurs i stort, men där nivån bitvis kändes för hög. Förmodligen ledde detta till att många skrämdes iväg, vilket strider mot det egentliga syftet att hjälpa oss att fatta pennan." "De två första kurstillfällena gav en del konkreta tips. Detta var något som senare rann ut i sanden och förvandlades till någon form av personanalys av intervjuobjekten." En kommentar jag fick var att "skrivarkursen kanske siktade för högt". Kursen blev för avancerad.

11 svar kommer från Stigbyskolan. Genomgående positiva omdömen. "Vad jag kommer ihåg mest är att man inte ska upprepa sig. Att man skulle skriva som man pratade." "Ragnar var duktig och skojig, men om jag dokumenterar bättre efter denna kursen är tveksamt." "Det var också ett tillfälle att lära mig att våga ta ut svängarna lite mer än vanligt." "Jag tycker att det skulle varit fler tillfällen." "Det jag tycker var bra var att man fick träna på att redovisa sitt arbete inför sin grupp, samt att man fick ta både positiv och negativ kritik." "Lösgörande effekt på skrivandet och dess betydelse, det var klart positivt." "Skrivarkursen blev för mig ett bra tillfälle att prova på att skriva ner mina egna tankar." "Tidskrävande men inspirerande." "Kan det man skriver vara en spegling av den egna personligheten? Bra att känna varandra för att förstå vad som eventuellt döljer sig bakom texten. Kursen var ett bra tillfälle att förklara och lära känna kollegor bakom skrivningar, texter och protokoll." "Tidskrävande men inspirerande."

Några kritiska röster gjorde sig också hörda, "De sagor vi själva skrev ner blev bara halvhjärtat diskuterade på grund av tidsbrist." "Vi fick en mängd papper med olika artiklar som säkerligen hade varit intressant om vi fått tid att diskutera dem." Kursen och dess innehåll hade endast liten anknytning till arbetet, men det var kanske meningen."

6 Diskussion

En övergripande reflektion efter genomfört, förkortat, projekt är att den dagliga dokumentationen på en behandlingsinstitution är av mycket central betydelse. Dokumentationen är navet som mycket av behandlingsarbetet cirkulerar kring. En väl planerad och genomförd dokumentation höjer kvaliteten på behandlingsarbetet.

Resultatdiskussion

Att det finns någon form av dokumentation på en behandlingsavdelning är självklart och nödvändigt, men inte tillräckligt. Personalen som ska genomföra dokumentationen, det dagliga skrivandet, måste kunna se att resultatet av deras arbete kommer till användning. Detta bekymmer var en realitet på avdelningen på Långanässkolan när projektet startade. Hur och vad som skulle skrivas blev i det läget en underordnad fråga. Det gällde att finna någon form av administration av det som skrevs så att det kom till synbar användning i behandlingsplanering och behandlingsarbete.

Under projektets gång har handhavandet av dokumentationen förändrats och vid andra svarsomgången är de svarande mer nöjda med tingens ordning. Vad som i praktiken skett var bl a att det dagligen skrivna materialet togs omhand snabbare och fördes vidare till respektive elevakt och till behandlingsplanerna. Ett nytt system med pärmar för varje elev infördes. Dokumentationen blev ett samtalsämne på avdelningen, vilket ledde till förändringar i den praktiska vardagen.

För avdelningen på Stigbyskolan skedde förändringar i detaljer i deras administrationsadministration under projektets gång. Rubriker i BK-protokoll förändrades då de inte längre hade någon funktion att fylla, och nya rubriker tillkom. Diskussion angående dokumentationen fördes kontinuerligt på avdelningen. Genomgången av elevakter tillsammans med kontaktpersonerna ledde till kritisk läsning där nya aspekter av eleverna kunde uppmärksammas. Under projektiden pågick på Stigbyskolan en fortbildning i psykosocialt behandlingsarbete där hela personalgruppen deltog. I kursen ingick ett fördjupningsarbete i något ämne med anknytning till arbetet på avdelningen. Flera handlade om dokumentation av verksamheter som bedrivs på deras avdelning. Några utmärkta uppsatser skrevs, bl a om Go-Kart-verksamhet och om intentionerna i behandlingsplanen hålls levande på institutionen (uppsatserna finns tillgängliga på Stigbyskolan).

I planeringen av projektet hade vi hypoteser om att det skrivna språket skulle kunna förändras med avseende på ordval och omfattning av den dagliga dokumentationen under inflytande av skrivarkurs och projektet som helhet. En annan tanke var att det som skrevs skulle kunna bli mer koncentrerat kring de frågor som togs upp i respektive elevs behandlingsplan. Den förkortade projektiden har emellertid inte tillåtit en närmare analys av texterna. Enkätsvaren, svarens omfattning och texternas längd visar ingen skillnad vare sig vid de två svarsomgångarna eller mellan de två avdelningarna. Enskilda behandlingsassistenter har sagt och visat att deras skrifvarförmåga har fått en rejäl skjuts framåt under den tid som projektet pågått, vilket framgår av den lätthet med vilken de formulerar sig i den skrivna texten.

Angående skrivarkursen

Utifrån svaren på enkäten och samtal med kursdeltagarna får jag en splittrad bild av hur skrivarkursen uppfattades och togs emot. En del fann kursen givande, beklagade att den var för kort och ansåg att kursen hade inneburit möjlighet till egen reflektion över skri-

vandet i allmänhet och gett en tankeställare angående det dagliga skrivandet i arbetet. Funderingar om hur den skrivandes egen person präglar det som skrivs uttrycktes av någon. Analysen av de egna texterna var ett utmanande och spännande inslag i kursen och ett tillfälle att ytterligare lära känna sina arbetskamrater. Att våga delta krävde tillit till övriga gruppmedlemmar och till kursledaren. Möjligtvis var de 4 gånger som grupperna träffades för få.

Flera av deltagarna tyckte att kursens skrivande saknade anknytning till arbetet, vilket de beklagade. Kraven som ställdes i kursen var för höga, i vilket avseende framgår inte av enkätsvaren, och skrämde bort en del deltagare. Kanske var det kraven på att läsa sina egna texter inför sina gruppkamrater som var skrämmande? De som fullföljde kursen var dock inte bara de mest skrivvana. Några som beskrev sig både som läs- och skriv-ovana önskade att kursen hade varit längre så att de även hade kunnat få hjälp med stavning och grammatik. Kursen blev för en del ett stressmoment eftersom det förut-attes en ny text inför varje kursdag, vilket deltagarna fick göra på fritiden. Ett allmänt problem tycktes vara att texterna inte skulle ha direkt anknytning till behandlingsarbete på en institution. Våra tankar om att en skrivarkurs skulle ge något direkt avläsbart resultat i dokumentationen på avdelningen har inte bekräftats. Kursen var för kort. Skrivandet sattes i fokus på ett, för en del deltagare, positivt sätt vilket ledde till reflektioner. Som helhet är det säkert av stort värde att dessa moment i arbetet sätts i fokus. Att utveckla dagboksskrivandets betydelse för behandlingsarbetets kvalitet i sin helhet bör man fortsätta med.

Metodsynpunkter

Projektledarens arbetsinsats på de båda avdelningarna har sett olika ut. På Långanäs-skolan har arbetet närmast uteslutande bestått av möten med avdelningschefen och biträdande avdelningschefen. På mötena har aktuella frågor om dokumentationen diskuterats och nya idéer prövats. Samtalen har bidragit till några praktiska förändringar i dokumentationens organisering och fört vissa teman till diskussion i arbetsgruppen. Endast vid några enstaka tillfällen har samtal förts med behandlingsassistenter om dokumentationen angående eleverna. Denna del uteblev på grund av den korta projekt-tiden.

Även på Stigbyskolan har många diskussioner och samtal förts med avdelningschefen och biträdande avdelningschefen. Här har även en del tid använts till att gå igenom aktuell dokumentation med elevernas kontaktpersoner. Vi har tittat på det skrivna ur olika aspekter, såsom dess omfattning, om en röd tråd fanns i det skrivna, om elevens utvecklingspotential kommit fram i texten, om endast negativa avsteg noterats m m. Spännande resonemang har uppstått och upptäckter kunnat göras. Som ett exempel kan nämnas att vid läsning av journalanteckningar om en elev upptäckte vi att eleven faktiskt hade rätt ut flera för honom mycket svåra sociala situationer utan att det hade uppmärksamrats. Detta var en del av processen i projektet som inte fick möjlighet att fortsätta då projektet fick avslutas i förtid.

Utifrån projektledarens perspektiv fanns en väsentlig skillnad mellan de två avdelningarna som ingick i projektet vad gäller förutsättningarna för projektets genomförande. Den fortbildning som tidigare omnämnts pågick under projekttiden på båda avdelningarna. För Stigbygruppen innebar det att personalen och projektledaren möttes med jämna mellanrum eftersom projektledaren var en av lärarna. Detta gav ytterligare möjligheter att aktualisera frågor om behandlingsarbetets dokumentation. Sådana frågor togs också upp i många olika sammanhang. Projektledaren har tidigare varit anställd som psykolog på Stigbyskolan och var därmed sedan tidigare känd för personalen.

De direkta mötena mellan projektledaren och avdelningspersonalen på Långanässkolan var få och kortvariga. Möten mellan projektledaren och kontaktpersonerna om den dagliga dokumentationen angående eleverna utgick helt. Projektledaren har tidigare varit engagerad som handledare på avdelningen.

En av de viktigaste lärdomarna för mig som projektledare är att ett projekt måste vara väl förberett och väl förankrat hos dem som ska delta. Gruppen på Långanässkolan kom in i projektet mycket hastigt och oplanerat. Den avdelning som kom att delta i projektet påbörjade skrivarkursen innan projektet som helhet hade presenterats för dem. Skrivarkursen låg till råga på allt på en olämplig dag och tid för avdelningspersonalen eftersom de ursprungligen var avpassade för en annan avdelningspersonal.

Denna olyckliga start satte sina spår i hela projektet. Det var svårt att kompensera för den informations- och introduktionsbrist som detta innebar. Det blev aldrig avdelningens eget projekt utan något som kom "utifrån" och som inte blev en del av avdelningens verksamhet. Mer kraft hade behövt ägnas åt att presentera och diskutera bevekelsegrunderna och förutsättningarna för projektet. Samarbetet med Långanässkolan och projektledaren fungerade mycket bra men vi hade inte förberedelseprocessen gemensam. Detta skapade svårigheter i nästa led, att motivera projektet inför avdelningspersonalen. Deltagarna fick inte ut så mycket av projektet som hade varit möjligt om de också hade deltagit i dess planering.

Om förändrings- och utvecklingsarbete

När vi arbetar med att förändra något är det nödvändigt att de som ska delta i förändringsarbetet definierar vad som skall förändras och vad målet skall vara (Tomm, 1997). Att arbeta med förändring och utveckling på order är ofta omöjligt. I sådant fall kan mycket energi komma att ägnas åt att motarbeta och ifrågasätta. Förändrings- och utvecklingsarbete kan aldrig forceras eller tvingas fram, det kan bara stimuleras och det tar tid. (Larsen, 1997)

Frågor att arbeta vidare med

Den del av projektet där vi, elevens kontaktperson och projektledaren, läste och granskade det som skrevs om respektive elev för att se om behandlingsplan och faktisk dokumentation drog åt samma håll, och om alla elevens sidor blev beskrivna finns det anledning att fortsätta med. Det kanske går att ha detta arbetsmoment som en återkommande del i vardagsarbetet.

I boken *Reflekterande processer* skriver Tom Andersen om yttre och inre samtal. I det yttre samtalet kan vi utvidga våra referensramar genom samtalet med andra. Att skriva utgör ett slags inre samtal med oss själva. Skrivandet tvingar oss att tänka efter och sammanfatta vad vi sett och upplevt. Att skriva om sitt eget arbete ger en möjlighet att se på det ur ett alternativt perspektiv och därmed tillföra nya möjliga handlingsalternativ i behandlingsarbetet. Det skrivna kan läsas och kommenteras av andra.

Någon form av skrivarkurs som är mer anpassad till verkligheten på en behandlingsavdelning vore spännande att arbeta vidare med. Att vidareutveckla skriv- och dokumentationsförmågan kan medföra kvalitetshöjande effekter på behandlingsarbetet.

Referenser

- Korpi, S. (1996) Citat från sid 22 i Armelius, B.-Å. m fl (red), *Vård av ungdomar med sociala problem*. Statens institutionsstyrelse och Liber Utbildning.
- Andersen, T. (1994) *Reflekterande processer, samtal och samtal om samtalen*, Marelds förlag.
- Armelius, B.-Å. m fl (red) (1996) *Vård av ungdomar med sociala problem*, Statens institutionsstyrelse och Liber Utbildning.
- Bernler, G. & Jonsson, L. *Den sociala journalen*, Rapport 1993:7, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Cullen, Y. T. The use of diary in social work education, *Social Work with Groups* 1985, 8(4): 107–116.
- Larsen, E. *Miljöterapi*, SIS-rapport 1997:2.
- Tomm, K. (1997) *Systemisk intervjumetodik*, Marelds förlag.